

probaret suam innocentiam tangendo ferrum candens. Et si adureretur à ferro candente, habebatur adultera; sin minus, innocens. Verum cum talis probatio seu purgatio non sit à Deo instituta, merito à Canonibus damnata est (cap. Omnibus, & cap. Consulisti 2. quæstione 4.) Vide Martinum Delrium libro quarto de Magia, capite quarto.

CAPVT XXIII.

De Libello Repudij.

QUERTVM est, permissum fuisse Iudæis, vxores suas dimittere, & dare illis libellum Repudij, iuxta illud Deuteronomij 24. 1. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum Repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum Repudij, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit: non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino.* Hic aliqua examinanda sunt. 1. Quo sensu permissum fuerit Iudæis, dimittere seu repudiare suas vxores? An ita, vt dimittendo non peccarent? An verò, vt peccarent quidem, sed lege non punirentur? 2. quibus de causis licuerit vxores dimittere

mittere seu repudiare? 3. quæ ceremoniæ adhiberi soleant? & quæ fuerit formula verborum, qua libellus Repudij scribebatur? 4. An sicut viri poterant repudiare vxores, ita vicissim vxores poterint repudiare viros?

QVÆSTIO I.

Quo sensu permissum fuerit Iudæis vxores dimittere?

1. **M**ulti putant, non fuisse licitum Iudæis dimittere, seu repudiare suas vxores; sed solum permissum, vt impunè facerent, ad maius malum euitandum. Ita Magister in 4. dist. 33. Bonauentura & Richardus ibidem, ac nonnulli alij. Et iuxta hanc sententiam peccabant Iudæi dimittendo suas vxores, nec matrimonij vinculum dissoluebatur: ac proinde, si vxores acciperent novos maritos, non erat nouum matrimonium, sed adulterium.

2. Probatur I. Quia loco citato (Deut. 24.) dicitur, mulierem repudiatam, si alteri nupserit, fieri pollutam & abominabilem coram Deo; quia scilicet nubendo alteri, committit adulterium. Quod etiam repetitur Ierem. 3. 1. his verbis: *vulgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum; nunquid reuertetur ad eam ultra? nunquid non polluta & contaminata eris mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.* Secundò, quia repudium fuit Iudæis permissum propter duritiam cordis eorum.

Kk 3 (Matth.

(Matth. 19. 8.) Ergo fuit permiffum, tanquam minus malum, ad euitandum maius malum, ne fcilicet Iudæi fuas vxores occiderent, fi non permitterentur eas dimittere. Nam minus malum erat dimittere illas, quàm occidere.

3. Alij rectius docent, permiffum fuiffe Iudæis dimittere vxores, non folum impunè, fed etiam licitè, ita vt non peccarent dimittendo. Sic D. Thomas, Scotus, Durandus, & Paludanus in 4. dift. 33. Bellarminus de matrimonio cap. 17. ad obiect. 1. Maldonatus in cap. 19. Matthæi, Abulensis ibidem quæft. 49. & 50. Et iuxta hanc fententiam, quando quis dato Libello Repudij, dimittebat vxorem, verè diffoluebatur matrimonium, & vterque tam vir quàm fœmina, poterat cum altero contrahere.

4. Probat 1. Quia fi matrimonium non fuiffet folutum per libellum Repudij, deteriori conditione fuiffent fœminæ, quàm viri. Nam viri poterant alias vxores ducere, cum eo tempore licita effer polygamia, vt fupra dixi. At fœminæ non potuiffent alios viros accipere, quia nunquam licuit vni fœminæ habere plures fimul viros. Itaque vel debuiffent fieri adulteræ, vel perpetuam continentiam feruare. Non effer autem verifimile, coactas fuiffe ad perpetuam continentiam, cum id in veteri Testamento effer planè inufitatum.

Secundò: Quando mulier à fuo viro repudiata, nubebat alteri viro, poterat impunè cum altero manere vsque ad mortem illius. (Deut. 24. 4.) Ergo manens cum illo, non erat adultera, fed legitima vxor. Si enim fuiffet adultera, debuiffet fecundum

fecundum legem Mofaicam lapidari. (Ioan. 8. 4. & Leuit. 20. 10.)

Tertiò: Quando nupferat alteri viro, poterat etiam ipfe dare illi libellum repudij, ficut prior maritus. (Deut. 24. 3.) Ergo non minus erat ipfius vxor quàm antea fuerat prioris mariti. Nam libellus repudij non fuit concessus viro, nifi ratione fuæ vxoris.

Quartò, lex prohibebat, ne repudiata, poft mortem fecundi mariti, rediret ad priorem maritum. (Deut. 24. 4.) At fi per repudium non fuiffet folutum vinculum matrimonij, non erat prohibendum, fed potius oprandum, vt vxor rediret ad fuum legitimum maritum.

Quintò, neque Moyfes, neque alij Prophætæ vnquam reprehenderunt matrimonia cum repudiatis: At fi eiusmodi matrimonia fuiffent adulterina, fine dubio debuiffent illa palam reprehendere, ficut reprehendebant alia vitia.

Sextò, lex vetabat Sacerdoti, ne duceret viduam, aut repudiatam, aut meretricem, fed tantum virginem. (Leuit. 21. 13.) Ergo aliis, qui non erant Sacerdotes, licebat ducere repudiatas, ficut licebat ducere viduas & meretrices.

5. Ad contraria argumenta fic refpondeo. Ad 1. Mulier repudiata vocabatur polluta & abominabilis coram Deo, non ideo, quod alteri viro nupfiffet; fed quia à priori viro publica infamia erat notata, hoc ipfo, quod publicè effer repudiata. Ac proinde non decebat, vt ab illo iterum reciperetur, (Bellarminus loco citato.) Nec aliud colligi poteft ex loco Ieremiæ, vbi Deus fic argumentatur: Si vir non recipit repudiatam, quæ

nupsit alteri; multo minus ego deberem te recipere, quæ non nupisti alteri, sed cum multis amatoribus fornicata es.

6. Ad 2. verum est, Deum permisisse Iudæis repudium, propter duritiam cordis eorum, ne scilicet suas vxores, quas repudiare non possent, occiderent. Sed inde non sequitur, eos peccasse repudiando suas vxores, ex diuina permissione. Potuit enim Deus hoc illis permittere, vt non peccarent, quia potuit dissoluere matrimonium inter ipsos contractum, & dare potestatem, vt viri acciperent alias vxores, & repudiatæ nubent aliis viris. Nec illa permissio carebat mysterio. Nam Deus per illam volebat significare, se repudiaturum Synagogam Iudæorum, & in locum illius desponsaturum sibi Ecclesiam ex gentibus colligendam.

QVÆSTIO II.

Quibus de causis licuerit vxores dimittere seu repudiare?

1. **R**espondeo. Non satis constat. Tametsi enim Scriptura dicat, licuisse eas dimittere propter aliquam *foeditatem*, disputant tamen Interpretes, quid per illam foeditatem intelligendum sit. Tertullianus libro quarto contra Marcionem capite 34. intelligit solum adulterium seu fornicationem. Quod alij authores refellunt. Primò, quia mulier adultera, secundum legem Mosaicam, non dimittebatur: sed vel lapidabatur, si constaret adulteram esse: vel per aquas

aquas zelotypiæ examinabatur, si suspecta esset de adulterio. Secundò, quia Pharisei interrogabant Christum, *an quacunque ex causa liceret vxorem dimittere?* Matth. 19. 3. Ergo supponebant, varias esse causas, sed cupiebant intelligere, an Christus omnes approbaret.

2. Quæ autem fuerint istæ causæ in particulari, non omnes eodem modo explicant. Lyranus putat fuisse quamcunque rem turpem, matrimonio superuenientem, quæ posset bonum prolis impedire: siue in corpore, vt est sterilitas, lepra, morbus caducus: siue in anima, vt si vxor esset prauis moribus prædita. Consentit Cornelius, qui assignat has causas, lepram, & sterilitatem, veneficium, rixas perpetuas, ebriositatem, & alios prauos mores incorrigibiles. Adulterium videntur excludere. Pro quo notandum est, dimissionem vxoris potuisse fieri dupliciter: vel palam, vel occultè. Prior dimissio fiebat per libellum Repudij. De posteriori intelligendum est illud Matth. 1. 19. *Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam, nempe Mariam sibi desponsatam, eo quod videret illam, antequam conuenirent, grauidam esse. Quomodo occultè id facere voluerit, variæ sunt sententiæ apud Maldonatum, quæ non faciunt ad nostrum propositum. Itaque prior dimissio per Libellum Repudij, vel nunquam, vel raro fiebat propter adulterium. Nam tribus modis possumus loqui de muliere adultera. Primò, Si in adulterio esset deprehensa. Sic iubebatur lapidari. Secundò, Si solum esset suspecta de adulterio. Sic debebat examinari per aquas zelotypiæ. Tertiò, Si*

K k 5 quidem

quidem constaret adulteram esse, sed nec publicè constaret, nec in adulterio esset deprehensa, sed maritus aliunde id sciret. Sic fortasse poterat occultè dimitti. Si tamen maritus voluisset illam publicè accusare, & dato Libello Repudij solenniter dimittere, non video, cur id fieri non poterit.

QVÆSTIO III.

*Quæ ceremonia fuerint adhibita in Repudio,
& quibus verbis Libellus Repudij
consignatus?*

1. **C**eremoniæ, & cautiones, quibus Libellus Repudij solebat dari, recitantur decem ab Hebræis, vt notat Maldonatus. Primò, Vt vxor non discederet, nisi volente marito. Secundò, Vt libellus in manu vxoris traderetur. Tertio, Vt scriberentur, vt minimum, nomina duorum testium. Quarto, Vt exprimerentur tres generationes viri, & tres mulieris, vt ex libelli formula intelligitur. Quintò, Vt scriberetur Libellus litteris rotundis, distinctis, atque perspicuis, ita vt vna aliam non attingeret, ne aliquod scripturæ vitium irreperet. Sextò, vt si inter scribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret, Libellus auctoritatem non haberet, sed alius de nouo scriberetur. Septimò, Vt in Libello nullum rasuræ vestigium appateret, ne posset esse suspectus de vitio. 8. Vt charta longior esset, quam latior. 9. Vt omnes testes, qui aderant, suum quisque sigillum adhiberent. 10. Vt maritus diceret:

Accipe

Accipe Libellum Repudij, & esto à me abiecta, & cuiuscumque viro permissa.

2. Formula Libelli Repudij, secundum Hebræos, erat hæc. Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham, filij Rabbi Dauid, filij Rabbi Salomonis, die prima mensis secundi, Anno 5296. à creatione mundi, hic & in hac ciuitate, ex animi mei consensu, & sine vlla coactione, Repudiaui Rachel, filiam Rabbi Mosi, filij Rabbi Ioseph, filij Rabbi Iacob: & dedi illi Libellum Repudij in manu, schedam abscissionis, & signaculum diuisionis, vt sit à me abiecta, & abeat quocumque velit, & nemo possit illi prohibere, iuxta constitutiones Moysis & Israël. Ita referunt Varablus, Oleaster, Cornelius in cap. 24. Deuteronomij, & Maldonatus in cap. 19. Matthæi.

3. **Q**uæres, An Libellus Repudij datus fuerit publicè coram Iudice, & in forma iudicaria? Respondeo. Id verisimile est. 1. Quia datus fuit coram testibus, vt ex dictis patet. 2. Quia repudium apud Romanos fiebat coram Iudice, vt patet ex iure ciuili, titulo de diuortijs, vbi etiam describitur hæc formula apud Romanos vsitata: *Res tuas curato, res tuas tibi habeto.* An etiam alij, præter Iudæos & Romanos, vsi fuerint Repudio? Respondeo. Etiam Medi & Persæ vsi sunt, vt patet exemplo Assueris Regis, qui vxorem suam Vasthi repudiauit. (Esther 1.19.)

QVÆ

QVÆSTIO IV.

An sicut viri poterant repudiare uxores, ita vicissim uxores potuerint repudiare viros?

1. **R**espondeo. Non poterant. Nam solis maritis concessum fuit ius Repudij: Nusquam in lege Mosaïca inuenies, vxoribus concessum esse. Quod etiam fatetur Iosephus lib. 15. c. 11. vbi refert, Salome sororem Herodis, præter legem Mosaicam fecisse, quod maritum suum Costobarum repudiauerit. *Lex enim nostra, inquit, solis maritis ius Repudij permittit: mulieribus autem, ne dimissis quidem fas est nubere, nisi prioris viri permissu.* Quæ posterior pars non habetur expresse in lege Mosaïca. Videtur tamen colligi ex formula Libelli Repudij, in qua vir dimittens uxorem, sic ait: *Abeat quocunque velit.* Quibus verbis concedit illi potestatem nubendi alteri marito. Et clarius ex decima ceremonia superius recensita, in qua maritus dicit: *Esto à me abiecta, & cuiuscunque viro permissa.*

2. An ergo mulieres nullo modo poterant dimittere suos viros? Respondeo. Aliud est repudium, aliud diuortium. Non poterant illos dimittere per repudium; poterant tamen eos deferere per diuortium; vel propter adulterium, vel propter alias legitimas causas. Hoc enim & Christianis, & gentilibus mulieribus, iure naturali permissum est. **NOTA.** In diuortio fit tantum separatio cohabitationis & thori, manente vinculo
matri

matrimonij. In Repudio, etiam hoc vinculum dissoluitur, vt patet ex auctoribus, quæstione prima, §. 3. allegatis.

CAPVT XXIV.

De adulterio & stupro.

IN Lege Mosaïca prohibentur & puniuntur hæc potissimum peccata carnis. Primò, Adulterium. Secundò, Incestus, id est, congressus cum consanguinea vel affini intra gradus prohibitos. Tertio, Stuprum, id est, violatio virginis, maximè si per vim fiat. Quarto, Scottatio. Quintò, Sodomia. 6. Bestialitas. De singulis dicam aliquid.

2. Primò igitur, de adulterio extant tres leges. Prima moralis, *Non mœchaberis.* (Exodi 20. 13.) Secunda iudicialis, *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, morte moriantur mœchus & adultera.* (Leuit. 20. 10.) Tertia partim iudicialis, partim ceremonialis, quæ præscribit modum inuestigandi occultum adulterium, de quo supra dictum est cap. 22. de zelotypia.

3. De incestu extat vna generalis, & plures speciales. Generalis est, *Omnis homo ad proximum sanguinis sui non accedet, vt reuelat turpitudinem eius.* (Leuit. 18. 6.) Speciales sunt hæc. Prima, *qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo.* (Leuit. 20. 11.) Secunda, *Si quis dormierit cum nuru sua, vic-*
que

que moriatur. (ibidem v.12.) Tertia, qui supra uxorem filiam, duxerit matrem eius, viuis ardebit cum eis, (ibidem v. 14.) Quarta, qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris sue, occidentur in conspectu populi sui. (ibidem v.17.) Quinta, qui coierit cum matertera, vel amita sua, aut cum vxore patruj aut auunculi sui, portabunt ambo iniquitatem suam: absque liberis morientur. (ibidem v.19. 20.) Sexta, qui duxerit uxorem fratris sui, absque liberis erunt. (ibidem v. 21.)

4. De stupro duæ extant. Vna, Si aliquis in ciuitate concubuerit cum puella virgine, quæ alteri desponsata est, & illa non clamauerit; educes vtrumque ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur. Si autem in agro id fecerit, ipse morietur solus: puella nihil patietur. Præsumitur enim clamasse, sed quia sola erat, non potuit audiri & liberari. (Deuteron. 22. 23.) Altera, qui vimintulerit puellæ non desponsatæ, ducet illam in vxorem, nec vquam poterit eam dimittere: & insuper patri illius dabit quinquaginta siclos argenti. (ibid. v.28.)

5. Descortatione similiter duæ. Vna, non eris meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël. (Deuteron. vigesimo tertio, versu decimo septimo.) Altera, Ne prostiuas filiam tuam, ne contamineur terra, & impleatur piaculo. (Leuit. 19. 29.)

6. De sodomia sic statutum est: Cum masculo non commiscearis coitu femineo, quia abominatio est. (Leuitici vigesimo octauo, versu vigesimo secundo.) Et iterum: Qui dormierit cum masculo coitu femineo, morte moriantur. Sit sanguis eorum super

per eos. (Leuit. 20. 13.) Solet hoc vocari peccatum contra naturam, de quo Apost. Rom. 1. 27. Masculi eorum, relicto naturali vsu femina, exarserunt in desideriis suis inuicem: masculi in masculos turpitudinem exercentes.

7. De bestialitate sic: Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscbitur ei; quia scelus est. (Leuitici 18. 23) Et iterum: Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier, quæ succubuerit cuiuslibet iumento, simul interficietur cum eo. (Leuit. 20. 15.)

8. Hæc de legibus. Porro, quæ calamitates ex supradictis peccatis in V. T. secutæ sunt, notum est. Ego paucis insinuabo. Dauid commisit adulterium cum Bersabee, vxore Vriæ Hethæi. Punitus est octo modis. Primò, morte filij ex adulterio nati. 2. Incestu primogeniti filij sui Amnon cum Thamar. 3. Eiusdem primogeniti cæde; quia Absalon frater Thamar, occidit Amnon propter incestum. 4. rebellionem Absalonis. 5. Publica violatione vxorum, 6. Bello contra se illato ab Absalone. 7. Morte Absalonis. 8. Noua seditione à Seba, filio Bochri excitata. (2. Reg. 12. & sequentibus.)

9. Amnon, filius Dauidis, de quo iam dixi, oppressit Thamar sororem Absalonis. (2. Reg. 13. 1.) Absalon inuitauit illum ad conuiuium; & cum temulentus esset curauit illum occidi. (ibidem versu 28.)

10. Quidam ex tribu Benjamin, in Gabaa, abusi sunt vxore cuiusdam Leuitæ peregrinantis. (Iudic. 19. 25.) Hoc facinus vlti sunt filij Israël,

& communi consensu progredientes ad bellum contra Beniamitas, occiderunt ex illis viginti quinque millia armatorum hominum. (Iudic. 10. 46.) Adeo ut ex toto numero Beniamitarum, remanserint tantum sexcenti viii. (ibidem versu 47.)

11. Zambri ex tribu Simeon, publicè ingressus est in lupanar ad fœminam Madian iridem. Pœna sequitur: *Quod cum vidisset Phinees, arrepto pugione, perfodit ambos simul in locis genitalibus.* Et propter hoc factum laudatus est Phinees, tanquã vir zelosus pro honore Dei: Et loco præmij accepit à Deo promissionem sempiterni sacerdotij in sua familia. (Num. 25. 6.)

12. Sichem, filius Hemor, oppressit Dinam filiam Iacob ex Lia, sororem Simeonis & Leui. (Genesis 34. v. primo.) Secuta est ultio. Nam Simeon & Leui, arreptis gladiis, occiderunt non tantum Sichem & Hemor, sed omnes masculos totius ciuitatis; & ciuitatem deprædati sunt, auferentes eorum oues, armenta, asinos, vxores, paruulos. (ibidem v. 24.)

13. De Sodomitis, quomodo puniti sint, narratur Genes. 19. 24. *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhã sulphur & ignem de cœlo: & subuertit ciuitates has, & omnem circa regionem, vniuersos habitatores urbium, & cuncta terra videntia.*

14. Hæc omnia (teste Apostolo 1. Cor. 10. 11.) scripta sunt ad correptionem nostram, ut caueamus ab adulteriis, & aliis peccatis carnalibus, quæ iam recensita sunt: ne similiter, ac Iudæi, à Deo puniamur. Potest & aliud hinc colligi. Nempe

Legem

Legem Mosaicam, ut a libi dixi, multo fuisse imperfectionem, quam sit Euangelica. Illa prohibebat peccata externa; hæc etiam interna. Quo spectat illud Christi in Euangelio: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo* Matthæi 5. 27.

CAPVT XXV.

De Seruis & Ancillis, de Mercenariis, peregrinis, & pauperibus.

1. **D**E Seruis & Ancillis multa statuta sunt in lege Mosaica, præsertim Exodi 21. Leuit. 25 & Deuteronomij 15. Compendium omnium est hoc. Primò, Hebræi non poterant ex suo populo habere seruum vel ancillam, per modum mancipij, sed tantum ex gentilibus. Itaque soli gentiles (quod etiam intelligitur de profelytis ad Iudaismum conuersis) poterant esse perpetui & hæreditarij Hebræorum serui. 2. Si aliquis Hebræus fieret seruus gentiliū, debebat redimi ab Hebræis. 3. Si fieret seruus Hebræorum, non tractabatur, ut mancipium, sed ut mercenarius. 4. Nec seruebat perpetuo, sed ad certum tempus. 5. Si habebat vxorē Hebræam, seruebat vsque ad annum septimum, seu sabbaticum. Et tunc ambo liberi exibant. 6. Si autem herus ipsius, qui ipsum emerat, dedisset illi vxorem gentilem (nam Hebræam dare non poterat) quæ verè esset serua seu

L1 man